

Дослідження стандартів освіти держави-агресора, законодавства, пов'язаного з їхнім впровадженням, і практики застосування такого законодавства в контексті кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність за впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти

Дослідження стандартів освіти держави-агресора, законодавства, пов'язаного з їхнім впровадженням, і практики застосування такого законодавства в контексті кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність за впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти

Авторки: **Олександра Козорог, Наталія Милюхіна**

Редагування: **Мирослав Лаврінок**

Публікацію підготовлено за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Права людини в дії», що впроваджується УГСПЛ.

Погляди та інтерпретації, представлені у цій публікації, не обов'язково відображають погляди USAID, Уряду США. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори та УГСПЛ.

У світі USAID є однією з провідних установ у сфері розвитку, яка виконує роль каталізатора цих процесів та допомагає досягати позитивних результатів. Діяльність USAID є проявом доброчинності американського народу, а також підтримує просування країн-отримувачів допомоги до самостійності та стійкості і сприяє забезпеченню національної безпеки та економічного добробуту США. Партнерські стосунки з Україною USAID підтримує з 1992 року; за цей час загальна вартість допомоги, наданої Україні з боку Агентства, склала понад 9 млрд. доларів США. До поточних стратегічних пріоритетів діяльності USAID в Україні належать зміцнення демократії та механізмів досконалого врядування, сприяння економічному розвитку та енергетичній безпеці, вдосконалення систем охорони здоров'я та пом'якшення наслідків конфлікту у східних регіонах. Для того, щоб отримати додаткову інформацію про діяльність USAID, просимо Вас звертатися до Відділу зв'язків з громадськістю Місії USAID в Україні за тел. (+38 044) 521-57-53. Також пропонуємо завітати на наш вебсайт: <https://www.usaid.gov/ukraine>, або на сторінку у Фейсбук: <https://www.facebook.com/USAIDUkraine>.

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3
ВСТУП.....	4
СТАНДАРТИ ОСВІТИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА РФ	7
Стандарти освіти в Україні	7
Стандарти освіти в РФ.....	8
Здійснення виховної діяльності	11
Вимоги до просвітницької діяльності	11
Вимоги до реалізації навчальних програм.....	12
Підручники, посібники	13
Хто здійснює освітню діяльність.....	14
Права та обов'язки педагогічних працівників.....	16
Державна регламентація освітньої діяльності.....	17
Державний контроль (нагляд) у сфері освіти.....	17
Наслідки виявлення порушень обов'язкових вимог державного контролю (нагляду) у сфері освіти	19
СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА	21
ТЕРМІН «ВПРОВАДЖЕННЯ» В АСПЕКТІ Ч. 3 СТ. 111-1 КК	25
ДІЇ, СПРЯМОВАНІ НА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ.....	26
СУДОВА ПРАКТИКА.....	28

ВСТУП

Починаючи з 24 лютого 2022 року, ми живемо в новій реальності, яка суттєво відрізняється навіть від тієї ситуації, що склалась з 2014 року. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації внесло свої корективи як в життя пересічних людей, так і в кримінальне законодавство, оскільки останнє потребувало суттєвих змін, які б враховували ті виклики, що виникли через цю збройну агресію, а також відповідало в розумній мірі запитам на справедливість українського суспільства. В першу чергу, постало питання притягнення до кримінальної відповідальності тих громадян, які пішли на співпрацю з державою-окупантом.

У відповідь на ці виклики й запити Верховною Радою України були внесені зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК) і, як наслідок, з 15 березня 2022 року набрали чинності положення ст. 111-1 КК, які передбачали кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність.

Вказана стаття КК містить досить значну кількість різних складів кримінальних правопорушень, які інколи між собою навіть не пов'язані. Проте основною проблемою цієї статті є те, що в переважній більшості вона містить настільки широке визначення складу кримінального правопорушення, що фактично до кримінальної відповідальності за ст. 111-1 КК можна притягнути будь-яку особу, яка опинилась на окупованій території.

І саме в цьому аспекті хотілося б зупинитися на ч. 3 ст. 111-1 КК України, яка, зокрема, передбачає кримінальну відповідальність за дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти.

Аналіз підходів до застосування санкції, передбаченої ч. 3 ст. 111-1 КК України, потребує, в першу чергу, з'ясування таких питань:

- 1) що собою являють стандарти освіти держави-агресора;
- 2) яке смислове значення поняття «впровадження»;
- 3) які дії вважаються такими, що сприяють впровадженню стандартів освіти держави-агресора, у тому числі і з огляду на судову практику національних судів.

Метою цього дослідження в контексті ч. 3 ст. 111-1 КК України була спроба проаналізувати правові ризики і загрози, пов'язані із впровадженням стандартів освіти держави-окупанта на окупованих територіях. Дослідження було спрямоване на виявлення того, як впровадження таких стандартів може сприяти підризу національної безпеки, загрожувати суверенітету України та порушувати

права громадян. Також метою дослідження було визначення ролі правових механізмів у протидії колабораційній діяльності в освітній сфері для подальшої розробки рекомендацій щодо вдосконалення законодавства з метою ефективної протидії цим загрозам.

Узагальнені висновки:

- 1) до впровадження українських освітніх стандартів причетні усі педагогічні працівники закладу освіти;
- 2) об'єктивна оцінка діяльності щодо впровадження стандартів освіти держави-агресора можлива лише з урахуванням законодавства про освіту Російської Федерації;
- 3) відповідно до російського законодавства про освіту:
  - **федеральний державний освітній стандарт** – сукупність обов'язкових вимог до утворення певного рівня та (або) до професії, спеціальності та напряму підготовки, затверджених залежно від рівня освіти федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти, або федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері вищої освіти;
  - **освітній стандарт** – сукупність обов'язкових вимог до вищої освіти (бакалаврату, спеціалітету, магістратури, підготовки кадрів вищої кваліфікації за програмами ординатури та програмами асистентури-стажування) за спеціальностями та напрямами підготовки, затвердженими освітніми організаціями вищої освіти, визначеними цим Федеральним законом Російської Федерації.
- 4) відкрите здійснення будь-якої освітньої діяльності на тимчасово окупованих Російською Федерацією українських територіях неможливе без впровадження стандартів освіти держави-агресора;
- 5) фактично, будь-які дії, спрямовані на організацію діяльності навчального закладу за вимогами законодавства про освіту держави-агресора, можуть вважатися діями, які спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора;
- 6) під «впровадженням стандартів освіти держави-агресора» слід розуміти уведення, реалізацію, втілення, здійснення цих стандартів;
- 7) на цей час до кримінальної відповідальності за впровадження стандартів освіти держави-агресора, в першу чергу, притягаються саме керівники навчальних закладів або особи, які обійняли посади в т. зв. відділах/управліннях освіти, створених окупаційною владою. Щодо

вчителів, за окремими винятками, такі вироки відсутні. Разом з тим, фактично, всі педагогічні працівники та інші особи, причетні до організації діяльності навчальних закладів на тимчасово окупованих Російською Федерацією українських територіях після 15 березня 2022 р., які є громадянами України, можуть бути обвинувачені у впровадженні стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти відповідно до ч. 3 ст. 111-1 КК України.

СТАНДАРТИ ОСВІТИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА РФ

Стандарти освіти в Україні

Закон України «[Про освіту](#)» безпосередньо не надає визначення поняття «стандарт освіти», але побіжно згадує про них в роз'ясненні поняття «рівень освіти» як про *завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню [Національної рамки кваліфікацій](#)*; детальніші роз'яснення поняття «стандарт освіти» ми можемо знайти в окремих нормативних актах і документах, розроблених для реалізації зазначених у [пункті 2 статті 10](#) Закону України «Про освіту» рівнів освіти. Ці тлумачення мають певні відмінності. Так, відповідно до [роз'яснень Міністерства освіти і науки України](#), державні стандарти загальної середньої освіти – це вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувача загальної середньої освіти відповідного рівня. Роз'яснення поняття «стандарти вищої освіти» [містить ст. 10 Закону України «Про вищу освіту»](#) - це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до [Національної рамки кваліфікацій](#) і використовуються для визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями.

За даними Міністерства освіти і науки України, на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) станом на 24 січня 2023 року перебував 901 заклад загальної середньої освіти¹, а за [даними Центру громадянської просвіти «Альменда»](#) на цих територіях, ймовірно, мешкає понад 1,6 млн дітей, з них 615 тис. — шкільного віку², які можуть бути залучені до системи освіти рф. Саме через найбільшу кількість залучених учасників до процесу навчання, а також через вікові особливості та вразливість залучених щодо впливу індоктринації та зміни національної ідентичності, предметом дослідження й порівняльного аналізу було обрано саме стандарти загальної середньої освіти.

Державні стандарти загальної середньої освіти визначають загальний обсяг навчального навантаження та форми державної атестації здобувачів освіти *на*

---

¹ Відповідно до останнього за період дослідження [щомісячного звіту](#) МОН за січень 2023 року

² Через обмежений доступ до окупованих територій статистичну інформацію взято з відкритих джерел і статистичних даних Російської Федерації. Реальна кількість дітей може бути іншою.

відповідному рівні³ загальної середньої освіти, характеристики змісту навчання, принципи організації освітнього процесу, систему управління змістом освіти, змістові лінії та очікувані результати навчання за освітніми галузями.

Державні стандарти затверджуються постановою Кабінету Міністрів України і переглядаються не менше одного разу на 10 років.

Зміна змісту й обсягу Державних стандартів **загальної середньої освіти** іншими органами виконавчої влади не допускається.

Заклад загальної середньої освіти створює умови для досягнення здобувачами результатів навчання та забезпечує відповідність рівня загальної середньої освіти Державним стандартам.

На основі Державних стандартів розробляються:

Базовий навчальний план (є складовою частиною стандарту);

Типові освітні програми (затверджує МОН);

Типові навчальні плани (затверджує МОН);

Освітня програма (схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником у разі розробки документа на основі типових освітніх програм);

Робочий навчальний план закладу освіти (схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником).

Таким чином до впровадження освітніх стандартів в Україні дотичні усі педагогічні працівники закладу освіти.

Стандарти освіти в РФ

Визначення поняття «стандарти освіти»

В РФ визначення поняття «стандарти освіти» присутнє вже в самому Федеральному законі «Об образовании в Российской Федерации» (від 29 грудня 2012 года № 273-ФЗ). Закон надає два визначення: 1) **федеральний державний освітній стандарт** – сукупність обов'язкових вимог до утворення певного рівня та (або) до професії, спеціальності та напряму підготовки, затверджених залежно

³ Відповідно до [пункту 3 статті 12 Закону «Про освіту»](#) повна загальна середня освіта має три рівня освіти – початкова освіта, базова середня освіта та профільна середня освіта.

від рівня освіти федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти, або федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері вищої освіти; 2) **освітній стандарт** – сукупність обов'язкових вимог до вищої освіти (бакалаврату, спеціалітету, магістратури, підготовки кадрів вищої кваліфікації за програмами ординатури та програмами асистентури-стажування) за спеціальностями та напрямками підготовки, затвердженими освітніми організаціями вищої освіти, визначеними цим Федеральним законом Російської Федерації.

У статті 11. «Федеральні державні освітні стандарти та федеральні державні вимоги. Освітні стандарти та самостійно встановлювані вимоги» чітко зазначено, що федеральні державні освітні стандарти та федеральні державні вимоги забезпечують:

- 1) єдність освітнього простору Російської Федерації;
- 2) наступність основних освітніх програм;
- 3) можливість формування основних професійних освітніх програм різних рівнів складності, профілів та спрямованості з урахуванням освітніх потреб та здібностей учнів, а також потреб суспільства та держави у кваліфікованих кадрах;
- 4) державні гарантії рівня та якості освіти на основі єдності обов'язкових вимог до умов реалізації основних освітніх програм та результатів їх освоєння.

Федеральні державні освітні стандарти включають вимоги до:

- 1) структури основних освітніх програм (у тому числі співвідношенню обов'язкової частини основної освітньої програми та частини, що формується учасниками освітніх відносин) та їх обсягу;
- 2) умов реалізації основних освітніх програм, у тому числі кадрових, фінансових, матеріально-технічних умов;
- 3) результатів освоєння основних освітніх програм.

Порядок розробки, затвердження федеральних державних освітніх стандартів та внесення до них змін **встановлюється урядом РФ**.

Організації, які здійснюють освітню діяльність за освітніми програмами початкової загальної, основної загальної, середньої загальної освіти, що мають державну акредитацію, розробляють освітні програми **відповідно до федеральних державних освітніх стандартів і відповідних федеральних**

основних загальноосвітніх програм. Зміст та заплановані результати розроблених освітніми організаціями⁴ освітніх програм повинні бути не нижчими за відповідні змісти та заплановані результати федеральних основних загальноосвітніх програм.

При розробці основної загальноосвітньої програми організації, які здійснюють освітню діяльність⁵ з освітніх програм початкової загальної, основної загальної, середньої загальної освіти, що мають державну акредитацію, передбачають безпосереднє застосування при реалізації обов'язкової частини освітньої програми початкової загальної освіти федеральних робочих програм з навчальних предметів «Російська мова», «Літературне читання» і «Навколишній світ», а при реалізації обов'язкової частини освітніх програм основної загальної та середньої загальної освіти федеральних робочих програм з навчальних предметів «Російська мова», «Література», «Історія», «Суспільствознавство», «Географія» та «Основи безпеки життєдіяльності».

Федеральні основні загальноосвітні програми розробляються з урахуванням їх рівня та спрямованості, можливості організації поглибленого вивчення окремих навчальних предметів та профільного навчання на основі федеральних державних освітніх стандартів та затверджуються федеральним органом виконавчої влади, який здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти, у порядку, встановленому цим федеральним органом виконавчої влади.

Організації, які здійснюють освітню діяльність за освітніми програмами середньої професійної освіти, що мають державну акредитацію, розробляють освітні програми відповідно до федеральних державних освітніх стандартів і з урахуванням відповідних зразкових освітніх програм середньої професійної освіти. Організації, які здійснюють освітню діяльність за освітніми програмами вищої освіти, що мають державну акредитацію (за винятком освітніх програм вищої освіти, що реалізуються на основі освітніх стандартів, затверджених освітніми організаціями вищої освіти самостійно), розробляють освітні програми відповідно до федеральних державних освітніх стандартів.

---

⁴ Освітня організація – некомерційна організація, яка здійснює на підставі ліцензії освітню діяльність як основний вид діяльності відповідно до цілей, задля досягнення яких така організація створена

⁵ Організації, які здійснюють освітню діяльність, - освітні організації, і включно організації, здійснюють навчання. З метою цього Федерального закону до організацій, які здійснюють освітню діяльність, прирівнюються приватні підприємці, які здійснюють освітню діяльність, якщо інше не встановлено цим Законом

Таким чином, можна зробити висновок, що весь зміст освіти підпорядкований виконанню федеральних стандартів на основі федеральних навчальних програм.

Здійснення виховної діяльності

Важливо зазначити, що цим же законом чітко визначається зміст виховної функції системи освіти.

У статті 12.1. «Загальні вимоги до організації виховання учнів» зазначено наступне:

Виховання учнів при освоєнні ними основних загальноосвітніх програм, освітніх програм середньої професійної освіти, освітніх програм вищої освіти (програм бакалаврату та програм спеціалітету) в організаціях, які здійснюють освітню діяльність, здійснюється на основі включення до таких освітніх програм ***федеральної робочої програми виховання та федерального календарного плану виховної роботи*** (при реалізації освітніх програм початкової загальної, основної загальної та середньої загальної освіти, що мають державну акредитацію), робочої програми виховання та календарного плану виховної роботи, що розробляються та затверджуються з урахуванням включених до зразкових освітніх програм, зазначених у частині 9.1 статті 12 цього Федерального закону, зразкових робочих програм виховання та зразкових календарних планів виховної роботи.

Таким чином можна зробити висновок, що **виховна діяльність в закладах освіти є жорстко і централізовано унормованою на всіх рівнях освіти.**

Вимоги до просвітницької діяльності

У 2021 році в законі з'являється стаття 12.2. « Загальні вимоги до провадження просвітницької діяльності», яка також жорстко унормовує діяльність, здійснювану поза рамками освітніх програм.

Відповідно до закону «просвітницька діяльність – здійснювана поза рамками освітніх програм діяльність, спрямована на поширення знань, досвіду, формування умінь, навичок, ціннісних установок, компетенції з метою інтелектуального, духовно-морального, творчого, фізичного та (або) професійного розвитку людини, задоволення її освітніх потреб та інтересів і зачіпає відносини, врегульовані цим Федеральним законом та іншими нормативними правовими актами Російської Федерації.

1. Просвітницьку діяльність здійснюють органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, уповноважені ними організації, а також вправі здійснювати фізичні особи, індивідуальні підприємці та (або) юридичні особи за дотримання вимог, передбачених цим Законом та іншими нормативними правовими актами Російської Федерації.

1.1. Просвітницька діяльність щодо неповнолітніх *не може здійснюватися іноземними агентами.*

2. Не допускається використання просвітницької діяльності для розпалювання соціальної, расової, національної або релігійної ворожнечі, для агітації, що пропагує винятковість, перевагу чи неповноцінність громадян за ознакою соціальної, расової, національної, релігійної чи мовної приналежності, їх ставлення до релігії, *у тому числі через повідомлення недостовірних відомостей про історичні, про національні, релігійні та культурні традиції народів, а також для спонукання до дій, що суперечать Конституції Російської Федерації.*

3. Порядок, умови та форми здійснення просвітницької діяльності, а також *порядок проведення контролю за нею встановлюється Урядом Російської Федерації.*

Вимоги до реалізації навчальних програм

Порядок організації та здійснення освітньої діяльності за основними загальноосвітніми програмами, освітніми програмами середньої професійної освіти, основними програмами професійного навчання та додатковими загальноосвітніми програмами *встановлюється федеральним органом виконавчої влади*, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти, якщо інше не встановлено цим Федеральним законом. Порядок організації та здійснення освітньої діяльності за освітніми програмами вищої освіти встановлюється федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері вищої освіти, якщо інше не встановлено цим Федеральним законом. Порядок організації та здійснення освітньої діяльності за додатковими професійними програмами встановлюється федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері вищої освіти, за погодженням з федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з вироблення та

реалізації державної політики та нормативно-правовому регулюванню у сфері загальної освіти, якщо інше не встановлено цим Федеральним законом.

Підручники, посібники

Федеральний перелік підручників, допущених до використання при реалізації освітніх програм початкової загальної, основної загальної, середньої загальної освіти, що мають державну акредитацію, організаціями, що здійснюють освітню діяльність, **затверджується федеральним органом виконавчої влади**, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти, і включає переліки підручників та розроблених у комплекті з ними навчальних посібників (за наявності), допущених до використання при реалізації обов'язкової частини основної освітньої програми, у тому числі які забезпечують поглиблене вивчення окремих навчальних предметів, профільне навчання, та частини, що формується учасниками освітніх відносин, у тому числі підручників та розроблених у комплекті з ними навчальних посібників (за наявності), що забезпечують облік регіональних та етнокультурних особливостей суб'єктів Російської Федерації, реалізацію прав громадян на здобуття освіти рідною мовою з числа мов народів Російської Федерації та вивчення рідної мови у складі мов народів Російської Федерації та літератури народів Росії рідною мовою.

Підручники та розроблені в комплекті з ними навчальні посібники включаються до федерального переліку підручників, допущених до використання при реалізації освітніх програм початкової загальної, основної загальної, середньої загальної освіти, що мають державну акредитацію, **за результатами експертизи, що проводиться федеральним органом виконавчої влади**, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти. У проведенні зазначеної експертизи підручників та розроблених у комплекті з ними навчальних посібників з метою забезпечення обліку регіональних та етнокультурних особливостей суб'єктів Російської Федерації, реалізації прав громадян на здобуття освіти рідною мовою з-поміж мов народів Російської Федерації та вивчення рідної мови з-поміж мов народів Російської Федерації та літератури народів Росії рідною мовою беруть участь уповноважені органи державної влади суб'єктів Російської Федерації. Зміст підручників та розроблених у комплекті з ними навчальних посібників, що включаються до зазначеного федерального переліку, має відповідати федеральним державним освітнім стандартам та федеральним основним загальноосвітнім програмам.

Федеральний перелік електронних освітніх ресурсів, допущених до використання при реалізації мають державну акредитацію освітніх програм початкової загальної, основної загальної, середньої загальної освіти, **затверджується федеральним органом виконавчої влади**, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти.

Електронні освітні ресурси включаються до федерального переліку електронних освітніх ресурсів, допущених до використання при реалізації мають державну акредитацію освітніх програм початкової загальної, основної загальної, середньої загальної освіти, **за результатами експертизи** електронних навчально-методичних матеріалів, що містяться в них. Дана **експертиза проводиться федеральним органом виконавчої влади**, що здійснює функції з вироблення та реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання у сфері загальної освіти.

Таким чином можна зробити висновок, **що зміст освіти на рівні освітніх стандартів, навчальних програм, підручників та посібників (друкованих та електронних) формується, розповсюджується і контролюється федеральною (центральною) владою рф. З 2021-2022 року значно посилюється процес централізації зі зменшенням обсягу повноважень суб'єктів Російської Федерації щодо вибору навчальних програм, формування змісту навчального та виховного процесів.**

Хто здійснює освітню діяльність

Відповідно до закону РФ освітня діяльність здійснюється освітніми організаціями та організаціями, які здійснюють навчання, а також індивідуальними підприємцями.

Освітня діяльність щодо неповнолітніх не може здійснюватись організаціями, визнаними іноземними агентами.

Організація, що надає освітні послуги, зобов'язана здійснювати свою діяльність відповідно до законодавства про освіту, зокрема забезпечувати реалізацію у повному обсязі освітніх програм, відповідність якості підготовки учнів встановленим вимогам, відповідність застосовуваних форм, засобів, методів навчання та виховання віковим, психофізичним особливостям, схильностям, здібностям, інтересам та потребам учнів.

Освітня організація несе відповідальність у встановленому законодавством Російської Федерації порядку за невиконання або неналежне виконання функцій, віднесених до її компетенції, за реалізацію не в повному обсязі освітніх програм відповідно до навчального плану, якість освіти своїх випускників. За порушення вимог до організації та здійснення освітньої діяльності освітня організація та її посадові особи несуть адміністративну відповідальність відповідно до Кодексу Російської Федерації про адміністративні правопорушення.

Освітня організація приймає локальні нормативні акти з основних питань організації та провадження освітньої діяльності, у тому числі регламентуючі правила прийому учнів, режим занять учнів, форми, періодичність та порядок поточного контролю успішності та проміжної атестації учнів, порядок та підстави переведення, відрахування та відновлення учнів, порядок оформлення виникнення, призупинення та припинення відносин між освітньою організацією та учнями та (або) батьками (законними представниками) неповнолітніх учнів.

При прийнятті локальних нормативних актів, які зачіпають права учнів та працівників освітньої організації, **включно робочу програму виховання та календарний план виховної роботи**, враховується думка учнів, поради батьків, представницьких органів учнів, а також у порядку та у випадках, передбачених трудовим законодавством, представницьких органів працівників (за наявності таких представницьких органів)

До організацій, які здійснюють навчання, належать наукові організації, установи для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, організації, які здійснюють лікування, оздоровлення та (або) відпочинок, організації, які здійснюють соціальне обслуговування, та інші юридичні особи.

Також освітню діяльність можуть здійснювати й **індивідуальні (приватні) підприємці безпосередньо або із залученням педагогічних працівників.**

Індивідуальні (приватні) підприємці здійснюють освітню діяльність за основними та додатковими загальноосвітніми програмами, програмами професійного навчання.

Висновок: коло осіб, визначених законом про освіту рф, є достатньо широким і включає не лише педагогічних працівників, які працюють в державних закладах освіти, але й наукові установи, лікувальні та соціальні закладами, приватних підприємців тощо. Усі ці суб'єкти надання освітніх послуг зобов'язані забезпечувати виконання освітніх стандартів рф на всій підконтрольній їй території. Освітня діяльність осіб, які є іноземцями (тобто не мають громадянства рф), заборонена.

Права та обов'язки педагогічних працівників

У **робочий час** педагогічних працівників залежно від посади **включається** навчальна (викладацька) та виховна робота, у тому числі практична підготовка учнів, індивідуальна робота з учнями, наукова, творча та дослідницька робота, а також інша педагогічна робота, передбачена трудовими (посадовими) обов'язками та (або) індивідуальним планом – методична, підготовча, організаційна, діагностична, робота з ведення моніторингу, робота, передбачена планами виховних, фізкультурно-оздоровчих, спортивних, творчих та інших заходів, що проводяться з учнями. Конкретні трудові (посадові) обов'язки педагогічних працівників визначаються трудовими договорами (службовими контрактами) та посадовими інструкціями. Співвідношення навчальної (викладацької) та іншої педагогічної роботи в межах робочого тижня або навчального року визначається відповідним локальним нормативним актом організації, яка здійснює освітню діяльність, з урахуванням кількості годин за навчальним планом, спеціальністю та кваліфікацією працівника.

Серед обов'язків педагогічних працівників, що були додані в закон у 2023 році, цікавими є наступні:

1) здійснювати свою діяльність на високому професійному рівні на **основі традиційних російських духовно-моральних цінностей та прийнятих у російському суспільстві правил та норм поведінки на користь людини, сім'ї, суспільства та держави, забезпечувати в повному обсязі реалізацію робочої програми навчальних предметів, курсів, дисциплін (модулів), робочої програми виховання;**

1.1) **формувати** у процесі здійснення педагогічної діяльності в учнів **почуття патріотизму**, повагу до пам'яті захисників Вітчизни та подвигів Героїв Вітчизни, закону та правопорядку, людині праці та старшого покоління, взаємну повагу, **дбайливе ставлення до культурної спадщини та традицій багатонаціонального народу Російської Федерації;**

2) розвивати в учнів пізнавальну активність, самостійність, ініціативу, творчі здібності, **формувати громадянську позицію**, здатність до праці та працьовитість, відповідальне ставлення до професійної, добровольчої (волонтерської) діяльності, формувати в учнів культуру здорового та безпечного способу життя.

Педагогічним працівникам **забороняється використовувати освітню діяльність для політичної агітації, примусу учнів до прийняття політичних,**

релігійних чи інших переконань, чи відмови від них, для розпалювання соціальної, расової, національної чи релігійної ворожнечі, для агітації, що пропагує винятковість, перевагу чи неповноцінність громадян за ознакою расової, національної, релігійної або мовної приналежності, їх ставлення до релігії, у тому числі через повідомлення учням недостовірних відомостей про історичні, про національні, релігійні та культурні традиції народів, а також для спонукання тих, хто навчається, до дій, що суперечать Конституції Російської Федерації.

Педагогічні працівники *несуть відповідальність за невиконання чи неналежне виконання покладених ними обов'язків у порядку та у випадках, які встановлені федеральними законами.* Невиконання чи неналежне виконання педагогічними працівниками обов'язків, передбачених частиною 1 цієї статті, враховується під час проходження ними атестації.

Керівник освітнього закладу несе відповідальність за управління освітньою, науковою, виховною роботою та організаційно-господарською діяльністю освітньої організації та за реалізацію програми розвитку закладу освіти. Керівник освітнього закладу зобов'язаний вживати заходів, що належать до компетенції закладу освіти, для захисту прав учасників освітніх відносин, недопущення застосування щодо них фізичного та психічного насильства.

Висновок: усі педагогічні працівники, незалежно від навчального предмета викладання, зобов'язані займатися пропагандистською діяльністю та поширенням російських наративів та виховувати учнів в дусі відданості державі-агресору.

Державна регламентація освітньої діяльності

Державна регламентація освітньої діяльності спрямована на встановлення *єдиних вимог провадження освітньої діяльності та процедур*, пов'язаних із встановленням та перевіркою дотримання організаціями, що здійснюють освітню діяльність, а також органами державної влади суб'єктів Російської Федерації, що здійснюють державне управління у сфері освіти, та органами місцевого самоврядування, здійснюють управління у сфері освіти, цих вимог.

Державний контроль (нагляд) у сфері освіти

Державний контроль (нагляд) у сфері освіти включає *федеральний державний контроль (нагляд) у сфері освіти, державний контроль (нагляд) за реалізацією*

органами виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації повноважень у сфері освіти, державний контроль (нагляд) за реалізацією органами місцевого самоврядування повноважень у сфері освіти

Федеральний державний контроль (нагляд) у сфері освіти здійснюється уповноваженим федеральним органом виконавчої влади та органами виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації, які здійснюють передані Російською Федерацією повноваження з федерального державного контролю (нагляду) у сфері освіти (далі – контрольні (наглядові) органи у сфері освіти).

Предметом федерального державного контролю (нагляду) у сфері освіти, зокрема, є контроль за дотриманням обов'язкових вимог, встановлених законодавством про освіту, у тому числі ліцензійних вимог до освітньої діяльності та *вимог, встановлених федеральними державними освітніми стандартами.*

При здійсненні федерального державного контролю (нагляду) у сфері освіти контрольним (наглядовим) органом у сфері освіти можуть бути витребувані документи (копії документів), необхідні та (або) які мають значення для проведення оцінки дотримання контрольованою особою обов'язкових вимог, у тому числі *матеріали фотозйомки, аудіозаписи та відеозаписи, інформаційні бази, банки даних та інші носії інформації з наданням доступу до них* (за винятком матеріалів, що є у розпорядженні контрольного (наглядового) органу у сфері освіти та (або) розміщених на офіційному сайті організації, яка здійснює освітню діяльність, у мережі «Інтернет»).

Державний контроль (нагляд) за реалізацією органами виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації повноважень у сфері освіти здійснюється уповноваженим Урядом Російської Федерації федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з контролю та нагляду у сфері освіти, відповідно до положень Федерального закону від 21 грудня 2021 року № 414-ФЗ «Про загальні принципи організації громадської влади у суб'єктах Російської Федерації».

Державний контроль (нагляд) за реалізацією органами місцевого самоврядування повноважень у сфері освіти здійснюється уповноваженими контрольними (наглядовими) органами у сфері освіти виконавчої влади суб'єктів Російської Федерації відповідно до положень Федерального закону від 6 жовтня 2003 року № 131-ФЗ «Про загальні принципи організації місцевого самоврядування Російської Федерації».

Висновок: організація системи освіти та державний нагляд за нею унеможливають функціонування «незалежних» закладів освіти чи

«самостійних у поглядах та викладі змісту освіти» вчителів на ТОТ, що могли б, зберігаючи певну автономію, уникати агресивної індоктринації українських дітей через навчальний та виховний процеси.

Наслідки виявлення порушень обов'язкових вимог державного контролю (нагляду) у сфері освіти

У разі виявлення порушення вимог законодавства про освіту, у тому числі у разі порушення встановлених федеральних державних освітніх стандартів, вимог до виконання акредитаційних показників, контрольний (наглядовий) орган у сфері освіти видає організації, що здійснює освітню діяльність, уповноваженому органу державної влади або органу місцевого самоврядування, який допустив таке порушення, видається розпорядження про усунення виявленого порушення. Вказаний у розпорядженні термін його виконання не може перевищувати шість місяців. У разі невиконання припису, передбаченого частиною 1 цієї статті, зазначений контрольний (наглядовий) орган знову видає організації, яка здійснює освітню діяльність, уповноваженому органу державної влади або органу місцевого самоврядування, що не виконав це розпорядження або виконав його неналежним чином, припис про усунення виявленого порушення, порушує справу про адміністративне правопорушення у порядку, встановленому Кодексом Російської Федерації про адміністративні правопорушення, і забороняє прийом до організації, яка здійснює освітню діяльність, повністю або частково на один рік. Термін виконання новопризначеного припису не може перевищувати три місяці.

На додаток до заходу, зазначеного в частині 2 цієї статті, контрольний (наглядовий) орган у сфері освіти позбавляє організацію, що здійснює освітню діяльність, державної акредитації щодо відповідних рівнів освіти, напрямів підготовки, спеціальностей, професій, укрупнених груп професій, спеціальностей та напрямів підготовки, областей освіти, видів професійної діяльності (за наявності в організації, яка здійснює освітню діяльність, державної акредитації освітньої діяльності) у разі набрання законної сили постановою про призначення адміністративного покарання організації, яка здійснює освітню діяльність (посадовій особі організації, яка здійснює освітню діяльність), за невиконання припису, зазначеного у частині 1 цієї статті.

У разі невиконання організацією, яка здійснює освітню діяльність, знову виданого відповідно до частини 2 цієї статті припису, контрольний (наглядовий) орган у сфері освіти припиняє дію ліцензії на провадження освітньої діяльності

цієї організації повністю або частково і звертається до суду із заявою про анулювання такої ліцензії.

У разі невиконання уповноваженим органом державної влади або органом місцевого самоврядування знову виданого відповідно до частини 2 цієї статті припису контрольний (наглядовий) орган у сфері освіти надсилає до вищого органу державної влади суб'єкта Російської Федерації або органу місцевого самоврядування пропозицію про розгляд питання про відсторонення від посади керівника органу державної влади суб'єкта Російської Федерації, який здійснює повноваження в сфері освіти, або керівника органу місцевого самоврядування, який здійснює повноваження в сфері освіти.

Висновок: формально система покарання за порушення вимог щодо впровадження освітніх стандартів є достатньо лояльною і несе, в цілому, лише загрозу закриття освітнього закладу через достатній термін і низку попереджувальних процедур, а також відсторонення від посади керівника органу державної влади суб'єкта Російської Федерації, який здійснює повноваження в сфері освіти, або керівника органу місцевого самоврядування, який здійснює повноваження в сфері освіти.

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА

Як вже зазначалось вище, стандарти освіти, у тому числі і держави-агресора, включають як складову щодо компетентностей (освітню), так і виховну складову. Саме через стандарти освіти Російської Федерації дітям на окупованих територіях України нав'язується російська ідентичність шляхом проведення відповідних виховних заходів, спрямованості освітнього процесу на прищеплення любові та поваги до держави-агресора і викорінення всього, що має стосунок до української історії, культури та національної ідентичності загалом.

У 2023 році юристами Регіонального центру прав людини (РЦПЛ) в рамках проєкту ЦГП «Альменда» було проведено аналітичне дослідження [«Шкільна освіта: прихована зброя РФ проти України»](#), предметом вивчення якого було питання, чи можна вважати запровадження російської шкільної системи освіти на окупованих територіях України одним з елементів політики колонізації українських територій. Варто навести висновок з цього дослідження, з яким ми абсолютно погоджуємося:

«Реалізуючи наратив про приналежність до російського народу, навчальні матеріали формують в українських дітей бачення РФ як власної Батьківщини та патріотичне ставлення до неї. До того ж дітей застерігають від націоналізму, який за версією російських підручників неодмінно містить у собі такі явища, як шовінізм та нацизм. Насправді ж навчальні матеріали намагаються сформулювати ідею, що реалізація права на самовизначення іншими народами є проявом «етнічного сепаратизма», що роз'єднує РФ. Агресія РФ демонструє, що українці розглядаються «націоналістами» через їхнє бажання розбудувати власну державність. Такий освітній наратив сприяє тому, що українські діти приймають на віру мотиви збройної агресії РФ.

Закладене патріотичне ставлення до РФ в українських дітях має також проявлятися на практиці – через готовність захищати «нову Батьківщину» шляхом проходження військової служби у РФ, що є «священним обов'язком російського чоловіка». Жертвування своїм життям задля реалізації такого «обов'язку» подається як особливо почесний вчинок незалежно від віку. З метою формування позитивного ставлення до війни та військової служби загалом навчальні посібники переповнені прикладами «звитяги російської армії під час вітчизняних війн у моменти захисту Росії від ворогів». Сама ж війна та військова служба зображуються романтизовано та героїчно, подаються як можливість скористатися соціальним ліфтом, різноманітними соціальними гарантіями та перевагами.

Результатом цього є мілітаризація свідомості дітей, що в сукупності може призвести до «усвідомленої та щирої» участі українських дітей у збройній агресії проти України у складі російської армії або на її стороні.

Дітям також нав'язується імперіалістична сутність їхньої «Батьківщини» – РФ, яка постійно мусить розширювати свої кордони шляхом захоплення нових територій, переселення та асиміляції населення. Це може здійснюватися як «м'якою силою» – непрямим впливом і втручанням у внутрішню політику інших держав, так і військовим шляхом. У цьому ж контексті формується бачення, що в «колишніх країнах СРСР», «країнах СНД» відбуваються міжнаціональні збройні конфлікти, зокрема внаслідок дискримінації російськомовного населення, коли в самій РФ «таких проблем не виникає». Для «оградження своїх подданих» від таких загроз, зокрема від країн ЄС, НАТО та США, ризику застосування біологічної, хімічної та ядерної зброї, РФ не може залишитись у стороні, а отже й українські діти-патріоти РФ разом з її громадянами «зобов'язані» захистити РФ зі зброєю в руках.

Таким чином, українські діти перебувають під наполегливим, цілеспрямованим та всеохопним впливом російської освіти, що має на меті нав'язати їм російську ідентичність і готовність нести військову службу в лавах російської армії, зокрема проти «націоналістів» в Україні. Такі наративи є ще одним елементом колонізаторської політики РФ з метою зміни свідомості населення окупованих територій для ускладнення їх реінтеграції.

Російська освітня політика порушує низку норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини, зокрема принцип *status quo ante bellum*⁶, принцип «належної освіти», права дітей на збереження їхньої ідентичності, культурної самобутності та заборони пропаганди війни, право батьків на забезпечення освіти своїх дітей відповідно до власних світоглядних переконань.

Освіта виступає елементом сприяння вчиненню воєнному злочину за ст. 8(2)(a)(v) та ст. 8(2)(b)(xv) Римського Статуту МКС – призов, мобілізація та залучення до військових операцій цивільного населення на окупованих територіях. Для виконавців освітньої політики також можливе настання індивідуальної кримінальної відповідальності за співучасть у наведеному воєнному злочині (ст. 25(3)(c) та 25(3)(d) Римського статуту).

Асиміляція, руйнування та унеможливлення формування української ідентичності може бути формами принизливого поводження щодо дітей і

⁶Обов'язок держави-окупанта зберегти та підтримувати, наскільки це можливо, правовий стан та умови суспільного життя, що мали місце на відповідній території до її окупації.

воєнним злочином відповідно до ст. 8(2)(b)(xxi) Римського статуту. Не є винятком і той факт, що деякі діти перебувають лише на етапі формування власної ідентичності.

У контексті національного кримінального провадження наведеному воєнному злочину може бути надана оцінка за ст. 438 Кримінального кодексу України. Ця стаття встановлює відповідальність як за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, так і за інші порушення правил та звичаїв війни. Освітня політика РФ нехтує низкою норм міжнародного гуманітарного права, зокрема ст. 43 Гаазького положення до Гаазької конвенції IV 1907 року, ст. 50-51 Женевської конвенції IV 1949 року, а тому також може бути оцінена за ст. 438 Кримінального кодексу України, що допускається нормами міжнародного гуманітарного права (ст. 146 Женевської конвенції IV 1949 року).

Освітня політика РФ містить ознаки так званого «культурного геноциду», оскільки відбуваються спроби розірвати зв'язки українських дітей з Україною, українською історією, соціумом, що супроводжується нав'язуванням їм рис російської національної групи. Обставини таких діянь можуть суттєво доповнити доказову базу геноцидного наміру РФ у рамках її збройної агресії, зокрема за ст. 6(e) Римського статуту – депортація українських дітей до РФ та передача їх до іншої групи, оскільки освітня політика РФ дозволяє розкрити подальші «наслідки передачі» українських дітей у російську групу.

Верховна Рада України займає позицію, відповідно до якої поміщення українських дітей в умови російської освітньої політики є прикладом «передачі» дітей в іншу групу і самотійним актом геноциду. Міжнародні кримінальні трибунали ще не оцінювали таку інтерпретацію ст. 6(e) Римського статуту, але не можна виключати можливості міжнародного права відреагувати на відповідний злочин, адже довгострокова освітня політика РФ призводить до знищення частини української національної групи»⁷.

Отже, дії держави-агресора щодо впровадження російської освіти на окуповані території України, що мають систематичний характер та спрямовані на знищення української ідентичності, фактично є незаконними засобами ведення війни. Саме тому, громадяни України, які допомагають державі-агресору, є співучасниками цих злочинних дій, які спрямовані на завдання шкоди національним інтересам України.

Крім того, небезпека цих дій полягає і в тому, що така діяльність спрямована на підтримку окупаційної влади, реалізацію її рішень та сприяння

⁷ Дослідження «Шкільна освіта: прихована зброя РФ проти України» /Н. Васьківська, К. Корнієнко, Д. Підгорна, М. Петровець, - Київ, 2023. - 92 с. - С. 87

незаконній діяльності створених нею органів. Тобто ці дії спрямовані на узаконення дій та рішень держави-агресора щодо окупації території.

ТЕРМІН «ВПРОВАДЖЕННЯ» В АСПЕКТІ Ч. 3 СТ. 111-1 КК

Зазначений термін є досить поширеним серед наукової та філософської спільноти і, зазвичай, використовується у науковій літературі, оскільки саме через цей термін намагаються показати втілення чи реалізацію певних програм, технологій, систем. Крім цього терміну, використовуються й синонімічні поняття, які, хоча й не передають всю повноту терміну «впровадження», але допомагають зрозуміти його смислове навантаження та всі його смислові відтінки.

Найближчими синонімами, які відповідають терміну «впровадження», є: запровадження, реалізація, втілення, здійснення.

Згідно зі [Словником іншомовних слів](#), одне із основних значень понять «реалізація» є «здійснення наміченого плану, програми, проєкту». [Словник української мови](#) пояснює, що реалізувати означає «здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя».

Слово «[втілювати](#)» тлумачний словник пояснює як «здійснювати, реалізувати в конкретній формі певну думку, задум тощо; виражати в матеріальній формі».

Термін «[здійснювати](#)» теж має схоже значення – «запроваджувати, втілювати в життя, робити що-небудь дійсним, реальним».

Поняття «[запроваджувати](#)» своєю чергою означає – «уводити що-небудь нове; установлювати». Запроваджувати (запровадити) в життя (у практику, у виробництво) – здійснювати.

Що стосується тлумачення слова «[впроваджувати](#)», яке надано у словнику, то, воно означає «Уводити що-небудь у дію, у практику і т. ін.».

Отже, в аспекті ч. 1 ст. 111-1 КК під «впровадженням стандартів освіти держави-агресора» слід розуміти уведення, реалізацію, втілення, здійснення цих стандартів.

ДІЇ, СПРЯМОВАНІ НА ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ

Впровадження стандартів освіти є системним процесом, що охоплює розробку навчально-методичного забезпечення, зокрема навчальних програм, базових навчальних планів, створення навчального контенту: підручників, посібників, робочих зошитів, підготовку педагогічного персоналу для реалізації стандартів освіти, організацію навчального процесу тощо. Все це має відбуватися в рамках, які встановили стандарти освіти. Можна сказати, що ідеї, закладені в освітньому стандарті, реалізуються як в навчальному забезпеченні, так і в змісті уроків.

Спробуємо виділити основні складові впровадження стандартів освіти й суб'єктів, відповідальних за це:

- 1) для впровадження стандартів освіти необхідна розробка з подальшим затвердженням навчальної програми (програми навчального предмета). Як правило, це завдання покладається на Міністерство освіти;
- 2) наступною необхідною складовою є розробка посібників, підручників, робочих зошитів, які також спрямовані на реалізацію стандартів освіти. Реалізація цих завдань також покладається на Міністерство освіти;
- 3) доведення відповідних навчальних програм до педагогічних працівників, підготовка останніх (навчання, підвищення кваліфікації з метою отримання відповідних знань методики та стандартів освіти), формування викладацького складу. Ці завдання виконують Міністерство освіти, регіональні управління освіти, керівництво закладів освіти;
- 4) забезпечення навчальними матеріалами, які відповідають стандартам освіти, навчальних закладів і педагогічних працівників. Відповідальними за це є Міністерство освіти, регіональні управління освіти, керівництво закладів освіти;
- 5) своєю чергою, на виконання навчальної програми складається календарно-тематичний план. Складання такого плану покладається безпосередньо на вчителя і затверджується адміністрацією школи;
- 6) крім того, складається також план виховної роботи. Як правило, це покладається на класного керівника, а також на заступника директора з виховної роботи.

Варто наголосити, що для досягнення результатів, які встановлені стандартами освіти, педагогічні працівники зобов'язані виконувати освітню навчальну програму, а керівник закладу освіти має забезпечувати здійснення контролю за виконанням навчальних програм.

Разом з тим на керівників закладів освіти покладається обов'язок організувати достатнє матеріальне забезпечення освітнього процесу, оскільки у розпорядженні вчителя мають бути усі необхідні навчальні матеріали, які відіграють головну роль в організації безпосередньої навчальної діяльності учнів.

Також не варто забувати й про таку складову впровадження стандартів освіти, як інтеграцію навчального закладу в освітню систему держави, завдяки чому навчальний заклад стає невід'ємною частиною державної освітньої системи.

Отже, можна зробити певний висновок, що діями, які спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора в закладах освіти, можуть бути:

- викладання предметів за навчальними програмами, складеними відповідно до стандартів освіти Російської Федерації;
- проведення виховної роботи (згідно з планом виховної роботи, який розроблений на реалізацію стандартів освіти);
- забезпечення навчального процесу навчальними матеріалами, які розроблені на виконання стандартів освіти держави-агресора;
- організація навчального процесу відповідно до навчальних програм держави-агресора;
- організація підготовки/підвищення кваліфікації педагогічних працівників з метою отримання відповідних знань з методики та стандартів освіти Російської Федерації;

Зазначений перелік не є виключним, оскільки фактично будь-які дії, спрямовані на організацію діяльності навчального закладу за вимогами законодавства про освіту держави-агресора, можуть вважатися діями, які спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора.

СУДОВА ПРАКТИКА

Станом на 30 квітня 2024 року згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень місцевими судами України було постановлено 41 вирок у кримінальних провадженнях, в яких особи обвинувачувались у вчиненні дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора.

Переважна більшість цих вироків стосується осіб, які очолювали заклади освіти при окупаційній владі чи в органах окупаційної влади зайняли посади, діяльність яких була спрямована на організацію роботи закладів освіти (зокрема відділи освіти, управління освіти).

Так, вирок від 21 лютого 2024 року Малиновського районного суду м. Одеси (справа № 521/7287/23) особу було засуджено за вчинення дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладі освіти, а саме за підтримку дій та рішень окупаційної адміністрації держави-агресора, зокрема т.зв. «Департамента образования и науки Херсонской области», які стосувались інтеграції навчальних закладів м. Херсон в освітню систему рф.

Вказана особа, добровільно обійнявши посаду т.зв. «директора ГБОУ СПО Херсонской области «Херсонский профессиональный судостроительный лицей» і надалі використовуючи надані їй зазначеною посадою повноваження, провела зустріч з працівниками вказаного закладу, де представилася директором та публічно повідомила про підтримку дій та рішень окупаційної адміністрації держави-агресора щодо інтеграції в освітню систему Російської Федерації та впровадження стандартів освіти держави-агресора в очолюваному нею закладі освіти, та про пошук кадрів, які забезпечать виконання її наказів та рішення окупаційної адміністрації щодо впровадження стандартів освіти держави-агресора, та вмовляла присутніх згодитись на співпрацю з державою-агресором, зокрема працювати за російською програмою освіти.

Крім цього вказаною особою було оголошено прийом учнів до закладу освіти на навчальний 2022-2023 рік та розпочато навчання з вересня 2022 року за стандартами освіти держави-агресора з загальним застосуванням російської мови, як офіційної.

Ще одним вирок від 03 квітня 2023 року Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області (справа № 183/1441/23) за дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора, було засуджено особу, яка з середини серпня 2022 року по 10 вересня 2022 року обіймала посаду директора гімназії.

Дана особа повідомила вчителям гімназії про встановлення та поступове впровадження в новоствореній окупаційною владою Савинській загальноосвітній школі №1 стандартів освіти Російської Федерації на російській мові, а також організувала здійснення набору учнів до школи на період 2022-2023 навчального року, набір технічного персоналу та педагогічного складу, усно надавала вказівки здійснити учителям та технічному персоналу прибирання приміщень школи, класних куточків з зображенням української символіки та щодо зафарбовування синьо-жовтих кольорів на стіні, брати участь у щотижневих нарадах в тимчасовій цивільній адміністрації по вул. Жовтневій, 18 м. Балаклія Харківської області, що проводилися начальником відділу освіти Ярмоленко О.А., на якій вирішувалися питання щодо запровадження в шкільних закладах на тимчасово окупованих територіях Балаклійської та Савинської ОТГ, Ізюмського району, Харківської області стандартів освіти рф.

Також засуджена особа почала підготовку приміщення школи до нового 2022-2023 навчального року, за особистим підписом склала плани робіт на період з 01.09.2022 по 30.09.2022 директора, заступника з учбово-виховної роботи, технічних працівників, в яких серед запланованих заходів щодо впровадження в школі стандартів освіти російською мовою, спланувала вилучення наочних матеріалів, підручників та атрибутики націоналістичного характеру в філії школи, вивчення законів, нормативних актів та іншої документації для переходу навчального процесу освіти в правове поле рф.

Хоча переважна більшість вироків була постановлена щодо керівного складу в освітніх закладах, однак є вирок і щодо особи, яка обіймала посаду вчителя.

Вироком Тернівського міського суду Дніпропетровської області від 11 квітня 2024 року (справа № 194/156/23) особу було визнано винною у тому, що вона наприкінці серпня 2022 року, будучи громадянкою України, погодилась на пропозицію представників окупаційної адміністрації держави-агресора – рф та представників незаконних збройних формувань так званої «ЛНР» і добровільно обіймала посаду «вчителя історії» в так званому «ГОУ ЛНР «Новоайдарская школа», і надалі висловлювалась на підтримку дій окупаційної влади та змінення освітньої програми на стандарти освіти держави-агресора.

Виходячи з кількості постановлених вироків і осіб, які були притягнуті до кримінальної відповідальності, можна зробити висновок, що на цей час до кримінальної відповідальності за впровадження стандартів освіти держави-агресора, в першу чергу, притягаються саме керівники навчальних закладів або особи, які обійняли посади в т. зв відділах/управліннях освіти, створених

окупаційною владою. Щодо вчителів, за окремими винятками, такі вироки відсутні.

За нормами ч. 3 ст. 111-1 КК України кримінальна відповідальність передбачена за *дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора*. Отже, виникає питання, які саме дії судами визнавались як такі, що сприяли впровадженню стандартів освіти рф.

Так, згідно з вироком Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська (справа № 201/8116/23) від 09 квітня 2024 року особа, яка добровільно обійняла посаду заступника директора т.зв. «МБОУ «Средняя школа № 38 г. Мариуполя» була визнана винною у вчиненні таких дій, спрямованих на впровадження стандартів освіти держави-агресора, як: *організація поточного та перспективного планування діяльності освітнього закладу; координація роботи викладачів, вчителів, майстрів виробничого навчання, інших педагогічних та інших працівників, а також розробка навчально-методичної та іншої документації, необхідної для діяльності закладу освіти; забезпечення використання та вдосконалення методів організації освітнього процесу та сучасних освітніх технологій, у тому числі дистанційних; здійснення контролю за якістю освітнього (навчально-виховного) процесу, об'єктивністю оцінювання результатів освітньої діяльності учнів, роботою гуртків і факультативів, забезпеченням рівня підготовки учнів, що відповідає вимогам федерального державного освітнього стандарту, федеральних державних вимог; організація роботи з підготовки та проведення іспитів; координація взаємодії між представниками педагогічної науки та практики; організація просвітницької роботи для батьків (осіб, які їх замінюють); надання допомоги педагогічним працівникам в освоєнні та розробці інноваційних програм і технологій; організація навчально-виховної, методичної, культурно-масової, позакласної роботи; здійснення контролю за навчальним навантаженням учнів, вихованців; складання розкладу навчальних занять та інших видів навчальної та виховної (у тому числі культурно-розважальної) діяльності; забезпечення своєчасного складання, затвердження, подання звітної документації; надання допомоги учням (вихованцям, дітям) у проведенні культурно-просвітницьких та оздоровчих заходів; здійснення комплектування і вжиття заходів щодо збереження контингенту учнів (вихованців, дітей) у гуртках; участь у доборі та розстановці педагогічних кадрів, організація підвищення їхньої кваліфікації та професійної майстерності; внесення пропозиції щодо вдосконалення освітнього процесу та управління освітнім закладом; участь у підготовці та проведенні атестації педагогічних та інших працівників освітнього закладу; вжиття заходів щодо оснащення майстерень, навчальних лабораторій і кабінетів*

сучасним обладнанням, наочними посібниками та технічними засобами навчання, поповнення бібліотек і методичних кабінетів навчально-методичною, художньою та періодичною літературою; здійснення контролю за станом медичного обслуговування учнів (вихованців, дітей), житлово-побутових умов у гуртожитках; при виконанні обов'язків заступника керівника освітньої установи з адміністративно-господарської роботи (частини) - керівництво господарською діяльністю освітньої установи; здійснення контролю за господарським обслуговуванням та належним станом закладу освіти; організація контролю за раціональним витрачанням матеріалів і фінансових коштів освітнього закладу; вжиття заходів щодо розширення господарської самостійності освітнього закладу, своєчасного укладення необхідних договорів, залучення для здійснення діяльності, передбаченої статутом освітнього закладу, додаткових джерел фінансових і матеріальних коштів; організація роботи з проведення аналізу та оцінки фінансових результатів діяльності освітньої установи, розроблення та реалізація заходів щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів; забезпечення контролю за своєчасним і повним виконанням договірних зобов'язань, порядком оформлення фінансово-господарських операцій; вжиття заходів щодо забезпечення необхідних соціально-побутових умов для учнів, вихованців та працівників освітньої установи; готування звіту засновнику про надходження та витрачання фінансових і матеріальних коштів; керування роботами з благоустрою, озеленення та прибирання території освітньої установи; координація роботи підпорядкованих йому служб і структурних підрозділів; виконання правил з охорони праці та пожежної безпеки.

Всі наведені у вироку дії – це передбачені посадовою інструкцією обов'язки заступника директора навчального закладу. Вказана посадова інструкція була складена згідно з вимогами законодавства держави-агресора та на виконання відповідних підзаконних актів останньої.

Варто звернути увагу ще на один вирок, яким було визнано винуватою особу, яка добровільно погодилась на пропозицію представників окупаційної влади очолити «МБОУ «Володарская школа № 2»», яке підпорядковується «Министерства образования и науки» т.з. «ДНР».

Згідно з вказаним ви роком 01 липня 2022 року винна особа, згідно з публікаціями, розміщених у месенджері «Telegram» на каналі з назвою «Заря Приазовья» за посиланням «<https://t.me/zapriazovie/147>», в приміщенні «Нікольської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 імені Якименка А.Д. Нікольської селищної ради Донецької області вручала сертифікати випускникам II-х класів, про закінчення навчання у «МБОУ «Володарская школа №2»», що

підпорядковується «Міністерству освіти та науки» т.з. «ДНР», за своїм підписом, як в.о. директора школи, і тим самим вчинила дії, направлені на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладі освіти та підтвердила своє добровільне зайняття вказаної посади у вищезгаданому закладі освіти на тимчасово окупованій території Маріупольського району Донецької області (вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 3 грудня 2023 року у справі № 199/9460/22).

Тобто вказана особа фактично визнана винуватою за дії, які полягали у врученні сертифікатів про закінчення навчання у навчальному закладі.

За результатами аналізу постановлених вироків можна виділити наступні дії, які суди визнавали такими, що спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора:

- діяльність з підбору кадрів професорсько-викладацького, вчительського та технічного складу, укладання з ними трудових договорів та видання наказів про їх призначення;
- затвердження надбавок та виплата заробітної плати працівникам навчального закладу в національній валюті держави-агресора;
- складання табелів обліку робочого часу працівників;
- проведення нарад з педагогічним та технічним складом з метою організації навчального процесу відповідно до стандартів держави-агресора;
- організація та направлення педагогічних працівників на курси підвищення кваліфікації на територію держави-агресора;
- підготовка приміщення навчального закладу до навчального року;
- організація прийому студентів/учнів;
- отримання від окупаційної адміністрації держави-агресора навчальних підручників, які надруковані російською мовою за освітньою програмою рф і відповідають стандартам освіти рф, зазначеним у федеральних державних освітніх стандартах загальної освіти (рф) №№286, 287 та 413 та видача вказаних підручників учням/студентам;
- проведення зустрічей з батьками учнів, під час яких було оголошено, що навчання проводитиметься за російськими стандартами та російськими підручниками;
- співпраця з міністерством освіти держави-агресора щодо акредитації та ліцензії навчального закладу, реєстрація навчального закладу;
- організація та підписання договору про співробітництво в освітній, науково-технічній, інноваційній діяльності, реалізацію спільних освітніх програм професійної освіти з освітніми закладами держави-агресора;

- планування та організація освітнього процесу виключно згідно із законодавством про освіту рф;
- впровадження російської мови як офіційної;
- впровадження методики навчання за освітньою програмою рф та російськими підручниками;
- організація освітнього процесу за навчальними планами, складеними за державними стандартами освіти рф;
- складання відомостей про виготовлення свідоцтв про повну загальну освіту, підготовка атестатів про отримання основної загальної освіти за російськими стандартами та відповідно до наказу Міністерства освіти рф №545 від 05.10.2020 «Про затвердження зразків та описів атестатів про основну загальну та середню освіту та додатків до них», вручення сертифікатів випускникам про закінчення навчання;
- надання вказівки про здійснення оцінювання за 5-ти бальною системою, яка запроваджена відповідно до законодавства про освіту рф.

Вказаний перелік дій не є вичерпним і може доповнюватись з кожним новим обвинувальним вироком.

Поряд з тим, слід зауважити, що є й випадки, коли у вирокі не зазначено, які саме дії вчинялись особою на впровадження стандартів освіти держави-агресора.

Так, згідно з вироком Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 31 грудня 2023 року (справа № 201/1779/23) винна особа, з її добровільної згоди, відповідно до наказу Міністерства освіти та науки так званої «днр», призначена на посаду проректора Приазовського державного технічного університету м. Маріуполь.

Добровільно погоджуючись на зайняття вказаної посади, особа усвідомлювала, що її подальша діяльність буде спрямована на шкоду державі, на утвердження тимчасової окупації її території та на впровадження стандартів освіти держави-агресора у даному закладі освіти.

Перебуваючи на займаній посаді, особа надала інтерв'ю, відео якого розміщено на телеграм каналі «Оплот ТВ Z» (посилання: <https://t.me/oplottv/30840>, дата публікації 12.08.2022), в ході якого розповіла умови вступу до Приазовського державного технічного університету, на фоні символіки «Міністерства освіти та науки днр», здійснив пропаганду з метою підтримання встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України, сприяння здійсненню збройної агресії проти України.

Дії особи кваліфіковані за ч. 3 ст. 111-1 КК України, тобто здійснення пропаганди у закладах освіти з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою агресором збройної агресії проти України, а також впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти.

Не зважаючи на те, що судова практика йде шляхом притягнення до кримінальної відповідальності за дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора, осіб, які займали адміністративні посади у закладах освіти, можна зробити висновок, що широке тлумачення словосполучення «дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти» фактично охоплює увесь процес, починаючи з відмови в закладах освіти на окупованих територіях від українських стандартів освіти та перехід на стандарти освіти Російської Федерації, що охоплює зокрема, реалізацію і складання освітніх програм та навчальних планів відповідно до російського освітнього стандарту з визначенням вимог до змісту навчання, обсягів навчального навантаження та інших складових навчання. Тобто, фактично, йдеться про вчинення будь-яких дій, пов'язаних із забезпеченням навчання на всіх рівнях освіти відповідно до встановлених на кожному рівні стандартів освіти, що розроблені державою-агресором. А якщо взяти до уваги той факт, що професійна діяльність будь-якого педагогічного працівника складається не лише з викладання навчальної дисципліни, а й навчально-методичної та виховної роботи, то фактично кожен викладач, вчитель та вихователь закладу середньої освіти на тимчасово окупованих територіях в силу своїх професійних обов'язків автоматично стає учасником процесу впровадження стандарту освіти, і, як наслідок, потрапляє під дію норми, передбаченої ч. 3 ст. 111-1 КК.